

שם היחידה: שורשים ומסורת - יחידת מבוא

רקע למורה על היחידה

רציונל

יחידה זו פותחת את לימודי שבילי מורשת ומזמינה את התלמידים לברר את משמעותם של המושגים 'שורשים' ו'מסורת'. היא יוצאת מנקודת הנחה שלשורשים ולמסורת יש חשיבות בעיצוב זהותם של היחיד, הקהילה והחברה, בהעמקת תחושת השייכות וביצירת רצף בין הדורות. הדילמות המוצגות ביחידה אינן מטילות ספק בעצם הצורך במסורת או בחשיבות שימורה, אלא עוסקות בדרכים הראויות לקיים אותה במציאות משתנה: מה חשוב לשמר, מה דורש פירוש או התאמה, כיצד מתמודדים עם ריבוי מסורות ומה מבקשים להעביר לדורות הבאים.

במהלך היחידה התלמידים ייחשפו לדילמות מתוך תוכנית הלימודים השנתית. באמצעות מיון, שיחה, כתיבה ובחירה הם יגבשו הבנה ראשונית של המושגים שורשים ומסורת ויזהו את הזיקה בינם לבין זהות, אמונה, מנהגים, סמלים, מחלוקת, שייכות ואחריות. בסיום היחידה יבחרו התלמידים ארבע עד שש דילמות שלדעתם חשוב לעסוק בהן. בחירתם תשמש את המורה בבניית תוכנית הלמידה השנתית, לצד נושאי החובה ושיקולים פדגוגיים ומערכתיים.

הערות למורה:

1. נקודת המוצא של היחידה

היחידה, כמו תוכנית "שבילי מורשת" כולה, אינה מיועדת רק לפתוח שאלות ביחס למסורת, אלא גם להדגיש את חשיבות העיסוק בה, שימורה והעברתה הלאה. הדילמות המוצגות בה אינן מטילות ספק בעצם הצורך בשורשים ובמסורת, אלא מזמינות בירור של הדרכים הראויות לשמרם במציאות חיינו, לפרשם, להתאימם למציאות משתנה ולהעבירם לדורות הבאים.

2. מרחב הבחירה בתוכנית

התוכנית מאפשרת למורה מרחב בחירה רחב ביחס לתכנים, לסדר הלמידה ולהיקף העיסוק בכל דילמה. המורה יכול לבחור אילו דילמות להציג לתלמידים, אילו יחידות ללמד, כמה חופש להעניק לתלמידים בבחירת הנושאים ואילו נושאים להגדיר כחובה. אפשר להציג את כלל הדילמות, לבחור מראש מתוכן או להוסיף דילמות המתאימות לכיתה, לקהילה ולבית הספר.

הבחירה שתתקיים בשיעור השלישי נועדה לספק למורה מידע על תחומי העניין והשאלות של התלמידים ולסייע בבניית תוכנית הלמידה השנתית. היא אינה מחליפה את שיקול דעתו המקצועי של המורה או את יחידות החובה בתוכנית.

שימו לב: בכל דילמה שתוצג קיים מתח יצירתי בין שני קטבים:

האוניברסלי אל מול הפרטיקולרי, חידוש מול שימור, אחדות מול ריבוי וייחודיות וכד'. המתח הזה הוא לב הדילמות. לא צריך לפתור אותו, צריך לחקור אותו.

השאלה המניעה

מה הופך סיפור, מנהג, חפץ, מקום או מחלוקת לחלק מן השורשים והמסורת שלנו?

מטרות היחידה

מטרות ייחודיות תלויות גיל

- התלמידים יתנסו בהבעת עמדה ראשונית, בהנמקה, בהקשבה לעמדות שונות ובבחינה מחודשת של עמדה.
- התלמידים יתנסו בבחירת דילמות שלדעתם חשוב לעסוק בהן במהלך השנה.

מטרות פדגוגיות

- להכיר באופן ראשוני את הסוגיות שבהן נעסוק במהלך השנה.
- לחזק תחושת שייכות וחיבור למורשת באמצעות בחירה אישית והבעת עמדה.

מטרות דיסציפלינריות:

- בירור משמעות המושגים 'שורשים' ו'מסורת' באמצעות דוגמאות ודילמות.
- היכרות ראשונית עם הסוגיות שבהן נעסוק במהלך השנה.

מטרות ערכיות:

- טיפוח יכולת להקשיב לעמדות שונות ולנהל שיח מכבד סביב סוגיות ערכיות.
- פיתוח אחריות אישית וחברתית דרך דיון במשמעויות הערכיות של סוגיות מן המורשת.

פתיחה: מהם בעצם שורשים ומסורת?

מטרות השיעור

תוכן	מיומנות	ערכים
לעורר תפיסות ראשוניות ביחס למושגים 'שורשים' ו'מסורת', לחשוף את התלמידים למבחר דילמות ולהתחיל לברר מה מחבר ביניהן.	- ניסוח עמדה - הצגת טענה ונימוק - כתיבה רפלקטיבית	קבלת האחר ודעותיו השונות

מבנה השיעור

1 פתיחה (10 דקות)

מקורות ומשאבי הלימוד ראה "[ספריית תוכן ומקורות](#)"

הצגת תמונת שורשים של צמח או עץ ולצידה האמרה: "דע מאין באת ואלאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון" משנה, אבות ג', א

דרכי הוראה

דיון כיתתי במליאה:

כיצד האמרה קשורה לתמונה? מה תפקידם של שורשים בעץ, ומה תפקידם של שורשים בחיי האדם והעם? המורה אוספת על הלוח מילים ראשוניות שמעלים התלמידים, כגון עבר, משפחה, זהות, שייכות, זיכרון, מנהגים, מקום, המשכיות ושינוי.

הבהרה למורה:

המשנה מובאת במלואה כדי שלא לנתק את האמרה מן ההקשר האמוני והמוסרי שלה. עם זאת, מוקד הפתיחה נשאר הקשר שבין "דע מאין באת" לבין דימוי השורשים. אפשר לשאול מה מוסיפה המשנה על הקשר שבין שורשים, כיוון ואחריות, בלי להפוך את יתר חלקיה למוקד העיקרי של השיעור. בדומה לכך, אפשר להתייחס גם לציטוט של יגאל אלון: "עם שאינו יודע את עברו, ההווה שלו דל ועתידו לוט בערפל".

מוקדי לימוד	מיומנויות
- קריאת דימוי - הבעת עמדה - ריבוי פרשנויות	- זיהוי ופענוח דימויים - חשיבה אנלוגית - העלאת אסוציאציות - קישור בין מקור לבין עולמם של התלמידים
תוצר לשלב זה	
מפת מילים כיתתית ראשונית סביב המושגים 'שורשים' ו'מסורת'.	

דרכי הוראה

שלב א: התלמידים עובדים בקבוצות. כל קבוצה מקבלת כרטיסי דילמה (רשימת דילמות מוצעת מצורפת בספריית התוכן) וממיינת אותם לשלוש קבוצות:

1. קשור בבירור לשורשים ולמסורת
2. אולי קשור
3. לא קשור

בשלב זה אין צורך בהסכמה, אך יש לכתוב נימוק קצר ליד שני כרטיסים לפחות.

שלב ב: כל קבוצה מציגה כרטיס אחד שהיה קל למיין וכרטיס אחד שעורר מחלוקת. המורה אינה מכריעה, אלא שואלת: מה גרם לכם לשייך את הדילמה למסורת? האם דבר חייב להיות עתיק כדי להיות מסורת? האם כל מה שקיבלנו מן העבר מחייב אותנו גם היום? האם מחלוקת יכולה להיות חלק ממסורת?

מיומנויות	מוקדי לימוד
• מיון והכללה, זיהוי קשרים • ניסוח עמדה ראשונית והנמקה • שיתוף פעולה • הצגת טענה ונימוק • השוואה בין עמדות • שאלת שאלות • נכונות להשהות הכרעה	• היכרות ראשונית עם שאלות ודילמות שיופיעו ביחידות הלימוד במהלך השנה. • בחינת הגבולות של המושגים 'שורשים' ו'מסורת'. • זיהוי קשרים שאינם מובנים מאליהם.

תוצר לשלב זה

רשימת קריטריונים ראשונית: "דבר עשוי להיות קשור לשורשים ולמסורת כאשר..."

סיכום השיעור (25 דקות)

3

דרכי הוראה	
כל תלמיד משלים במחברת: "לפני השיעור חשבתי ששורשים ומסורת הם... עכשיו אני חושב שהם..."	
מיומנויות	מוקדי לימוד
- כתיבה רפלקטיבית - זיהוי שינוי במחשבה	ניסוח הבנה אישית ראשונית
תוצר לשלב זה	
משפט רפלקטיבי אישי של כל תלמיד.	

ספריית תוכן, מקורות ומשאבי לימוד

"דַּע מַאִין בָּאתָ וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ וּלְפָנַי מִי אַתָּה עֹתִיד לֵהָיוֹת דִּין וְחֶשְׁבוֹן"
משנה, אבות ג', א

כרטיסי דילמה מוצעים

כדאי לנסח כל כרטיס כשאלה קצרה, ללא שם היחידה שאליה הוא שייך:

- מי קובע את לוח השנה ואת המועדים המשותפים לכולם?
- כיצד אפשר להתאים מסורת למציאות משתנה בלי לאבד את משמעותה?
- האם התורה שבעל פה ממשיכה את התורה שבכתב או משנה אותה?
- האם מנהגים שונים מחזקים את העם או מפרידים בין קבוצות בתוכו?
- האם זהות יהודית-ישראלית מחייבת אחידות, או שהיא יכולה להכיל קולות שונים?
- האם אפשר להשתייך למסורת גם בלי לקיים את כל מנהגיה?
- מה הקשר בין אמונה לבין השתייכות למסורת? האם אפשר להשתייך למסורת גם בלי להאמין בכל מה שעומד מאחוריה?
- מה הופך חפץ, יצירת אומנות או מקום לחלק מן המורשת?
- האם פירוש חדש לסמל עתיק ממשיך את המסורת או מרחיק ממנה?
- האם תמיד צריך לכבד כל דעה וכל דרך לבטא אותה?
- איך אפשר להמשיך לחיות יחד גם כאשר קיימת מחלוקת עמוקה?
- האם דעת הרוב צריכה תמיד להכריע?
- מה חשוב לשמר ולהעביר לדור הבא, ומה אפשר להתאים למציאות חיוו?

חשוב שבין הכרטיסים יהיו גם דילמות שנראות במבט ראשון 'לא קשורות', למשל 'דעת הרוב או גבולות השיח'; במהלך הדיון עשויים התלמידים לגלות שגם הן קשורות למסורת היהודית של מחלוקת, פרשנות והכרעה.